

● Аб'яднанне сельскіх публічных і школьных бібліятэк працягваецца

Днямі ў будынку Нацыянальнай бібліятэкі Рэспублікі Беларусь прайшла сумесная калегія Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь і Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь. На ёй абмяркоўваліся пытанні правядзення эксперыменту па аб'яднанні сельскіх публічных і школьных бібліятэк.

Эксперымент праводзіцца — зроблены першыя высновы

Нагадаем, што сёння ў Беларусі функцыянуе больш як 9300 бібліятэк з агульным фондам больш за 200 мільёнаў экзэмпляраў самых розных выданняў. Бібліятэкі, якія падпарадкаваны Міністэрству культуры і Міністэрству адукацыі, складаюць 83 працэнты ад агульнай колькасці бібліятэк краіны.

“Для сельскіх жыхароў (чацвёртай часткі насельніцтва Беларусі) бібліятэкі маюць асаблівае значэнне, — падкрэсліў міністр культуры Павел Паўлавіч Лагушка. — Іх роля як культурных устаноў — у ліквідацыі інфармацыйнай няроўнасці і забеспячэнні роўных правоў гарадскога і сельскага насельніцтва на атрыманне інфармацыі. Асабліваць сельскіх бібліятэк у іх шматфункцыянальнасці. Сельская бібліятэка па-ранейшаму не толькі месца доступу да інфармацыі, але і сацыякультурны цэнтр, месца сустрэчы і зносін паміж людзьмі. Відавочна, што сённяшня дэмаграфічная сітуацыя, якая склалася ў сельскай мясцовасці, патрабуе ад мясцовых органаў улады забеспячэння належнага функцыянавання аб'ектаў сацыяльна-культурнага і адукацыйнага прызначэння. У сувязі з мерамі, якія ажыццяўляюцца па аптымізацыі бюджэтных выдаткаў на ўтрыманне ўстаноў сацыяльнай сферы на сяле, забяспечыць сельскіх жыхароў бібліятэчнымі паслугамі — задача хаця і складаная, але вырашальная. Так,

сёння абслугоўванне жыхароў маланаселеных пунктаў ажыццяўляюць 90 бібліёбусаў, у краіне ствараюцца ўстановы культуры змешанага тыпу — бібліятэкі-клубы, бібліятэкі-музеі і іншыя. Аб'яднанне і інтэграцыя публічных і школьных бібліятэк таксама можа стаць адной з гарантый якаснага бібліятэчнага абслугоўвання ў сельскай мясцовасці. Аб гэтым сведчаць папярэднія вынікі эксперыменту, які праводзіўся сумеснымі намаганнямі абодвух міністэрстваў. Аднак усеагульны падыход да справы, усеагульнае аб'яднанне сістэмы школьных бібліятэк і бібліятэк сістэмы культуры наўрад ці з'яўляецца мэтазгодным. Трэба вельмі адказна падыходзіць да гэтага пытання ў кожным канкрэтным выпадку, прымаць да ўвагі ўсю сітуацыю, якая склалася ў дадзеным рэгіёне”.

Дэмаграфічныя паказчыкі, на жаль, не радуюць: штогод колькасць сельскіх жыхароў скарачаецца ў сярэднім на 2 працэнты, адбіваюцца і міграцыйныя працэсы: моладзь едзе ў гарады. А гэта прыводзіць да вымушанага закрыцця ўстаноў сацыякультурнай і адукацыйнай сферы, іх утрыманне становіцца эканамічна невыгодным. За апошніх 10 гадоў у сельскіх маланаселеных пунктах была зачынена кожная чацвёртая бібліятэка. У адпаведнасці з даручэннем Савета Міністраў Рэспублікі Беларусь, са студзеня 2012 года ва ўсіх абласцях краіны пачаўся эксперымент па стварэнні аб'яднаных сельскіх бібліятэк на базе бібліятэк устаноў агульнай сярэдняй адукацыі і публічных бібліятэк. У асобных населеных пунктах, дзе праводзіўся эксперымент, быў прааналізаваны яго эканамічны эффект, былі прапрацаваны пытанні камплектавання бібліятэчных фондаў, матэрыяльна-тэхнічнага і кадравага забеспячэння, нарматыўна-прававой базы аб'яднаных бібліятэк.

У эксперыменце прынялі ўдзел 124 бібліятэкі (62 публічныя і 62 школьныя). Атрыманы вопыт дазволіў спецыялістам вырашаць пэўныя рэкамендацыі па

гэтым пытанні. Пры вызначэнні населенага пункта, дзе будзе праводзіцца аб'яднанне, рэкамендавана ўлічваць колькасць склад насельніцтва зоны бібліятэчнага абслугоўвання. Перавага павінна аддавацца малым населеным пунктам. Неабходна, каб у кожным аграгарадку было не менш за адну бібліятэку. Пры выбары будынка для размяшчэння аб'яднанай бібліятэкі асабліва ўвагу трэба надаваць стану матэрыяльна-тэхнічнай забяспечанасці будынка, яго адпаведнасці санітарным нормам і правілам пажарнай бяспекі, а таксама агульнадаступнасці бібліятэкі, яе максімальнай набліжанасці да месца пражывання асноўнай часткі жыхароў, а таксама да школы і іншых устаноў сацыякультурнай сферы. Трэба памятаць і аб наяўнасці ці магчымасці стварэння асобнага ўваходу ў памяшканне. Акрамя таго, павінен быць устаноўлены зручны графік работы бібліятэк, які б не супярэчыў арганізацыі адукацыйнага працэсу ў школах. Перад аб'яднаннем бібліятэчнага фонду трэба правесці яго аналіз з мэтай выключэння дэфектных і састарэлых па змесце дакументаў. Эксперымент паказаў, што пры выбары ведамаснай падпарадкаванасці аб'яднанай бібліятэкі мясцовыя органы ўлады ў пераважнай большасці выпадкаў спыняліся на галіне культуры. У Барысаўскім раёне сёння, напрыклад, паспяхова функцыянуюць 4 аб'яднаных бібліятэкі. Эканамічны эффект ад эксперыменту відавочны: скараціўся аб'ём фінансавання на камплектаванне фонду, бо літаратура не дубліруецца, скараціліся выдаткі на зароботную плату, бо пры аб'яднанні скарачаюцца стаўкі, сталі меншымі выдаткі на ўтрыманне будынкаў (частка з іх знаходзіцца ў дрэнным стане і патрабуе рамонт, а падчас эксперыменту яны вызваліліся, за кошт чаго скараціліся і выдаткі на камунальныя плацэжы).

Некалькі схем аб'яднання бібліятэк

У калегіі прымалі ўдзел міністр адукацыі Сяргей Аляксандравіч Маскевіч і яго намеснікі Аляксандр Іванавіч Жук і Васіль Антонавіч Будкевіч. Выступоўцамі была адзначана вялікая роля сельскіх бібліятэк: сёння іх карыстальнікамі з'яўляецца кожны другі жыхар сяла. Навучэнцы ў сельскай мясцовасці ў сярэднім наведваюць бібліятэку 11—14 разоў у год, у горадзе гэты паказчык ніжэйшы. Безумоўна, паказчык наведванняў школьнай бібліятэкі адносна высокі ў сувязі з тым, што яна выконвае яшчэ і функцыю культурна-забаў-

выкарыстанні і захаванні адзінага кніжнага фонду, які адначасова забяспечвае адукацыйны працэс у школах і задавальняе пазнавальныя інфармацыйныя патрэбы розных груп чытачоў.

Аб'яднанне бібліятэк як пачатак аптымізацыі інфраструктуры сяла

Прыгадаем, што ў нашай краіне пытанне аб аптымізацыі бібліятэчнага асблугоўвання сельскага насельніцтва шляхам аб'яднання сельскіх публічных і школьных бібліятэк разглядалася неаднойчы. Так, эксперыментальнае аб'яднанне ажыццяўлялася ў шасці раёнах Мінскай, Брэсцкай і Магілёўскай абласцей у 1992—1995 гадах.

Аб'яднанне сельскіх публічных і школьных бібліятэк працягваецца

ляльнага цэнтра, што асабліва важна ва ўмовах сяла. У бібліятэках таксама арганізуюцца мерапрыемствы шостага школьнага дня.

Менавіта на сяле найбольш ярка праяўляецца сувязь бібліятэкі ўстановы адукацыі з публічнай сельскай бібліятэкай: і прафарыентацыйныя мерапрыемствы, і прававое інфармаванне, і краязнаўчыя даследаванні ажыццяўляюцца, як і авіла, агульнымі намаганнямі. Такое супраўніцтва дазваляе дасягнуць станоўчых вынікаў у працэсе выхавання і навучання. Аб'яднанне бібліятэк у сельскай мясцовасці ў межах эксперыменту праводзілася па трох розных схемах (у залежнасці ад мясцовых умоў). Першая схема — аб'яднанне дзвюх бібліятэк на базе бібліятэкі ўстановы агульнай сярэдняй адукацыі, кола абавязкаў якой у першую чаргу акрэслена адукацыйным працэсам. Другая схема — аб'яднанне бібліятэк на базе сельскай. У першым выпадку і асноўны фонд, і вучэбная літаратура бібліятэкі ўстановы агульнай сярэдняй адукацыі перадаюцца ў аб'яднаную бібліятэку. У другім выпадку асноўны фонд вучэбных выданняў застаецца на балансе ўстановы адукацыі. Трэцяя схема — функцыянаванне дзвюх бібліятэк, якія абслугоўваюцца адным работнікам: у першай палове дня бібліятэкар працуе ва ўстанове адукацыі, у другой палове дня — у публічнай бібліятэцы. Правядзенне эксперыменту запатрабавала дасканалай адпрацоўкі ўсіх дэталяў: ад раскладу работы бібліятэкі да вывучэння рэакцыі на аб'яднанне ўсіх людзей, якія жывуць у дадзеным сельскім населеным пункце. Акрамя таго, неабходна было ўлічыць і спецыфіку работы школы (канікулы, каранцін, рамонт і іншыя).

У ходзе эксперыменту 17 інтэграваных бібліятэк сталі публічнымі, і кіраванне імі, адпаведна, цяпер належыць аддзелам культуры. Некаторыя з гэтых бібліятэк размешчаны ва ўстановах адукацыі. І толькі адна бібліятэка перайшла ў падпарадкаванне аддзела адукацыі (знаходзіцца яна на базе вучэбна-педагагічнага комплексу Арлеўскага дзіцячага-сада — сярэдняй школы Шчучынскага раёна Гродзенскай вобласці). У бібліятэках падчас эксперыменту адбылося аб'яднанне асноўных бібліятэчных фондаў, якія былі перададзены на баланс аддзела ведамаснага падпарадкавання (за выключэннем дзвюх бібліятэк, дзе ведамасная прыналежнасць захавалася). Пытанне перадачы сацыяльна-значнай літаратуры і выданняў серыі “Школьная бібліятэка” ў фонд і на баланс інтэграваных бібліятэк не ўсюды вырашалася адназначна. Фонд вучэбных выданняў пераважна застаўся ва ўстановах адукацыі. Акрамя таго, трэба юрыдычна замацаваць фінансавы аспект камплектавання аб'яднаных бібліятэк асобнымі відамі выданняў.

Правядзенне эксперыменту дазволіла зрабіць некаторыя высновы. Так, у сельскіх населеных пунктах з насельніцтвам звыш 400 чалавек аб'яднанне бібліятэк немэтазгоднае, у гэтых пунктах неабходна захоўваць як школьныя бібліятэкі, так і публічныя. Стварэнне аб'яднанай бібліятэкі на базе сельскай публічнай бібліятэкі, аддаленай ад установы адукацыі больш чым на 100—200 метраў, ускладніць яе наведванне школьнікамі як падчас перапынку паміж вучэбнымі заняткамі, так і пасля іх, асабліва ў тых установах адукацыі, дзе ажыццяўляецца падвоз навучэнцаў транспартнымі сродкамі. Як правіла, пасля заняткаў дзяцей ужо чакае аўтобус.

Тым не менш у многім вопыт аб'яднання школьных і сельскіх бібліятэк аказаўся плённым. Па-першае, створаны аптымальна камфортныя ўмовы карыстання паслугамі бібліятэкі ў сельскай мясцовасці як для дзяцей, так і для дарослых; па-другое, праведзена работа па стварэнні,

У Гомельскай вобласці да работы ў гэтым кірунку прыступілі ў 2009 годзе.

Станоўчыя бакі аптымізацыі дзейнасці сельскіх бібліятэк адзначыў начальнік упраўлення культуры Гомельскага аблвыканкама Алег Гар'евіч Рыжкоў. На Гомельшчыне яна праводзіцца ў наступных кірунках: стварэнне інтэграванай установы шляхам аб'яднання сельскіх публічных і школьных бібліятэк, інтэграцыя публічных бібліятэк у клубныя ўстановы культуры (клуб-бібліятэка, бібліятэка-клуб), далейшае развіццё мабільных бібліятэк, абслугоўванне насельніцтва праз давераных асоб, якія пражываюць у дадзеным населеным пункце, арганізацыя пунктаў выдачы літаратуры.

Паколькі тэрмін правядзення эксперыменту яшчэ невялікі, у поўнай меры ацаніць яго эфектыўнасць немагчыма. За гэты перыяд удалося выявіць толькі “болевыя” кропкі і абзначыць неабходнасць нарматыўнага прававога забеспячэння дзейнасці аб'яднаных бібліятэк. Рашэннем калегіі тэрмін эксперыменту быў падоўжаны да канца 2013 года. А калі ў цэлым улічваць тэндэнцыю да скарачэння ў сельскіх населеных пунктах колькасці бібліятэк і іншых устаноў сацыяльна-культурнага і адукацыйнага прызначэння, то эксперымент па аб'яднанні сельскіх публічных і школьных бібліятэк можа разглядацца як адзін з магчымых шляхоў аптымізацыі інфраструктуры сяла (разам са стварэннем устаноў культуры змешанага тыпу і культурна-адукацыйных комплексаў). Для асэнсавання рацыянальнасці такога аб'яднання неабходна паразважаць над шэрагам пытанняў. У прыватнасці, на ўзроўні двух міністэрстваў і бібліятэк — метадычных цэнтраў трэба распрацаваць агульныя метадычныя рэкамендацыі па ключавых пытаннях функцыянавання ўжо аб'яднаных бібліятэк. Мясцовым органам выканаўчай улады неабходна прыняць шэраг мер па павышэнні якасці інфармацыйна-бібліятэчнага абслугоўвання жыхароў населеных пунктаў, якія задзейнічаны ў эксперыменце (у тым ліку паляпшэнне іх матэрыяльна-тэхнічнай забяспечанасці за кошт сэканомленых сродкаў). Неабходна на месцах адпрацаваць пытанне аб стварэнні бяспечных умоў знаходжання школьнікаў у перыяд правядзення вучэбных заняткаў і выхаваўчых мерапрыемстваў, падчас якіх аб'яднаная бібліятэка, размешчаная на базе ўстановы адукацыі, можа весці абслугоўванне дарослага насельніцтва. Актуальнымі з'яўляюцца і задачы павышэння кваліфікацыі спецыялістаў аб'яднаных бібліятэк, арганізацыі мерапрыемстваў па абмежаваным вопытам, павышэнню ўзроўню камп'ютарызацыі бібліятэк і стварэння магчымасцей для карыстання інтэрнэтам.

Надзея ЦЕРАХАВА.
terekhova@ng-press.by